TÜRKLÜK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

17

Kurucusu:
Hakkı Dursun YILDIZ

Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

İstanbul, Bahar 2005

Türklük Araştırmaları Dergisi - 17 (Bahar 2005)

Değerlendirme - Toplantı

TÜRK TARİHÇİLİĞİNDE DÖRT SİMA: HALİL İNALCIK, HALİL SAHİLLİOĞLU, MEHMET GENÇ VE İLBER ORTAYLI

ERKAN ÇAV

Türk Tarihçiliği Konferansları kapsamında İstanbul Belediyesi Kültür A.Ş. tarafından 27-28 Mayıs 2005 tarihinde İstanbul'da organize edilen konferanslar dizisinin bu ilk adımında Halil İnalcık, Halil Sahilloğlu, Mehmet Genç ve İlber Ortaylı üzerine, bu tarihçilerin kendilerinin de katıldığı ve çalışmalarının tartışıldığı bir etkinlik gerçekleştirildi. İki gün içerisinde gerçekleştirilen dört oturumda, adı geçen hocalarımızın Türk tarihçiliğine yaptıkları katkıların tartışıldığı göz önüne alındığında, etkinliğin içeriğinin yoğunluğu ve genişliği hemen dikkati çekecektir. Bu etkinlikte tartışılan ve dile getirilen görüşleri oturumların sırasına göre okumak, bir bakıma Türk tarihçiliğinde bir ufuk turu yapmak anlamına gelebilir.

İlber Ortaylı

İlber Ortaylı üzerine ilk konuşmayı, onun üzerine yüksek lisans tezi hazırlamış olan Hakan Kaynar gerçekleştirdi. Ortaylı'yı "yersiz yurdsuz" bir tarihçi olarak tanımlayan Kaynar'a göre, 'Tek aidiyetim Türklüktür' diyen Ortaylı'nın yeri tarihtir. Bu oturumda ikinci sunumu yapan Doç. Dr. Gökhan Çetinsaya, Ortaylı'nın bütüncül tarih anlayışına vurgu yaptı. Her Osmanlı yüzyılı ve cemaatı üzerine çalışmaları ile coğrafya ve zaman sınırlaması olmayan bir yaklaşımla Ortaylı'nın teori ve belge (arşiv) dengesini kurduğunu

vurguladı. Çetinsaya'ya göre Ortaylı, tarihçiliğimizde teori ya da belge merkezli çalışmalar arasındaki sunî tefriği ortadan kaldırmıştır. Tek bir tarih anlayışını değil farklı tarih süreçlerini izleyen Ortaylı'nın bir diğer önemli özelliği de tarih ve sosyoloji birlikteliğini her zaman vurgulaması ve uygulamasıdır. Bu, Ortaylı'nın mukayeseli tarih yazabilmesinin de temelinde yatan yaklaşımdır. Bu çerçevede Ortaylı, son dönem Osmanlı tarihine ilişkin "yıkılış" ya da "yarı sömürgeleşme" şeklindeki tasvirlere mesafeli durarak bu sürecin sosyolojik bir dönüşümü ifade ettiğini vurgular. Tanzimat'ın getirilerini benimser, ama olumsuz yönlerinin de farkındadır. Ortaylı'ya göre tarihin yakasına sarılıp ondan hesap sormak değil, tarihten günümüze aktarılan bugünün örgüsüne bakmak gerekir.

Bu oturumdaki üçüncü sunumu yapan Doç. Dr. Ahmet Nezihi Turan, Ortaylı'nın Evliya Çelebi'yle seyahat merakı benzerliğine ve kara mizah penceresinden bakabilen zeka yüklü ince bakışına vurgu yaparak onun düşüncesindeki yaklaşımları öğrencisi gözüyle sundu. Turan'a göre Ortaylı, gündelik hayata ait ayrıntıları Reşad Ekrem Koçu'ya yakın bir yaklaşımla ortaya koyar. Küçük anlatıların önemini ortaya çıkararak, dedikodunun da bir tarih kaynağı olarak kullanılabileceğini gösterir. Senkronik düşünme tarzıyla tarihe ve olaylara bakan Ortaylı aynı anda dikotomik bir bakışı da kurabilmektedir. Ortaylı oturumunda son sözü alan öğrencisi Prof. Dr. Mümtaz'er Türköne, Ortaylı'nın yaşadığımız tarihin bütünlüğüne vurgu yaptığını söylerken onu bir "sanatçı", bir "sanatkâr" olarak gördüğünü vurguladı.

Sunumlar sonrasında kürsüye çıkan İlber Ortaylı, konuşmasına kendisi için güzel sözler söyleyen öğrenci ve meslektaşlarına teşekkür ederek başladı. Türk tarihçiliğinde 'Halil İnalcık medâr-ı iftiharımızdır' dedi. İnalcık'ın vesikayı/belgeyi çok iyi tanıdığını, üniversitede bu dersi Fuad Köprülü'den sonra İnalcık'ın verdiğine işaret etti. Ortaylı'nın bu hatırlatmayı yapmasının sebebi, 'tarihle namuslu bir noter ilişkisi'nin kurulmasının zorunluluğunu dile getirmek içindir. Çünkü ecdadımızı anlayabilmemiz, kendi dilimizi, kendi mâzimizi iyi bir şekilde kurmamıza bağlıdır. Ortaylı, ilim yaparken zevk ve keyif almaya önem verdiğini dile getirirken ilmin yüzde yetmişinin zorunluluklardan oluştuğunu belirtmeyi de ihmal etmedi. Ortaylı, gerek fikrî hayatında gerekse tarihe yaklaşımında sağ-sol, mümin-ateist gibi ayrımlara itibar etmediğinin altını çizdikten sonra sözlerini şöyle tamamladı: "*Bu toplumda yaşayan bu toplumu sevmelidir.*"

Halil Sahilloğlu

İlk günün ikinci oturumunda Prof. Dr. Halil Sahillioğlu ve çalışmaları tartışıldı. İlk sözü alan Prof. Dr. Suraiya Faroqhi, Sahillioğlu'nun Osmanlı iktisadî yapısını çözümleyerek vergi alım sürecinin işleyişini açıkladığını ifade etti. Sahillioğlu'nun, Hindistan-Haleb arası kervanların işleyişini, Bursa'da kölelerin iktisadî yapıdaki yerlerini, Bergama örneğinde iktisadî yapının mahallî işleyişini ayrıntılarıyla gösterdiğine dikkat çekti. İkinci sözü alan Prof. Dr. Tevfik Güran, Halil Sahillioğlu'nun "Sıvış Yılı Buhranları" teorisi üzerine konuştu. Güran, Sahillioğlu'nun, tarihi siyasî tarihten kurtararak insanların tüm etkinliklerinin değerlendirilmesini öngören Annales okulu tarih anlayışını izlediğini belirtti ve onun tarihi bilim haline dönüştürme çabasına işaret etti. Esâsen Sahillioğlu, hayatın maddî unsurlarını açığa çıkaran deterministik bir yaklaşımın peşindedir. Onun 1960'larda takip ettiği bu tarih anlayışı Türkiye'de ancak 1990'larda fark edilebilmiştir. "Sıvış Yılı Buhranları" ile Sahillioğlu, ay ve güneş yılı farkının Osmanlı maliyesindeki etkisini inceleyerek ekonomik krizlere bir açıklama getirmiştir. Güran'a göre tarihte genellemelere gitmeyi benimsemeyen Sahilloğlu, sadece bu çalışmasında sıvış yılı buhranlarının tüm Müslüman ülkelerde krize sebep olabileceği gibi genel bir yargıya varmıştır.

Üçüncü konuşmacı Prof. Dr. Şevket Pamuk, bugün Türkiye'de bir Osmanlı para tarihinden söz etmek mümkünse bunu Halil Sahillioğlu'na borçlu olduğumuzu vurguladı. Doktora ve doçentlik tezlerini Osmalı'da para tarihi üzerine yapan Sahillioğlu daha sonra para ve maden hareketlerini inceleyerek bu çalışmalarını sürdürmüştür. Sahillioğlu, Osmanlı'daki darphane standartlarını ortaya koyarak, sikkelerle ilgili metroloji ve standart meselelerinin çözümüne de önemli bir katkıda bulunmuştur. Osmanlı'da para hareketlerinin gelişimini inceleyerek iktisadî yapının işleyişini açıklamaya çalışmış; Darphane'nin yapısını, yönetimini ve işleyişini mercek altına almıştır. Ayrıca Osmanlı'daki para hareketlerinin dünya iktisadî sistemi içindeki yerini belirlemek için de gayret göstermiştir. Son konuşmacı Prof. Dr. Ahmet Tabakoğlu, Sahillioğlu'nun çalışmalarındaki üç temel noktaya vurgu yaptı. Birincisi, Sahillioğlu'nun çalışmalarında ayrıntının bulunması; ikincisi, anlatımının soğukkanlı ve yalın olması; üçüncüsü, temel yaklaşımlarını açık bir şekilde dile getirmesi. Tabakoğlu'na göre Sahillioğlu İslâm ortak pazarının tarihî mevcudiyetini ortaya koymuştur. Bu pazar Emevî, Abbasî ve Osmanlı üzerinden genişleyerek Baltık Denizi'ne kadar uzanmaktaydı. Çalışmalarında

Anadolu'nun nüfus ve ücret yapısını, devlet bütçelerini yayınlayarak Osmanlı malî tarihini, sanayi ve ticaret yapısını ve bu alandaki gelişmeleri, fiyat tarihini araştıran Sahillioğlu, aynı zamanda ülke ve kent tarihi çalışmalarına da önemli katkılarda bulunmuştur.

Konuşmalardan sonra kürsüye gelen Sahillioğlu çok kısa ve öz bir konuşma yaptı. Kendisi için söylenenlere teşekkür etti. Belirtilen araştırma konuları yanında tıp tarihini incelediğini de dile getirdikten sonra büyük bir tevazu ve alçakgönüllülük ile izleyenlere de teşekkür etti; ardından herkese "hoşçakalın" diyerek kürsüden ayrıldı.

Mehmet Genç

İkinci günün ilk oturumu Dr. Mehmet Genç ve çalışmaları üzerineydi. İlk konuşmacı Prof. Dr. Murat Çizakça'ydı. Çizakça'ya göre Genç, temel olarak Avrupa'daki malikâne sisteminin sanayi devrimine dönüşmesi sürecinde Osmanlı malikâne yapısının neden benzeri bir dönüşüm içine giremediğinin tarihî temellerini araştırmıştı. Genç bu amaçla vergi gelirlerini kullanarak yeni bir teknikle sanayi ve üretim performansı karşılaştırması yapmıştı. Genç, daha sonra çalışmalarını malikâne sistemini çözerek devam ettirmiştir. Çizakça, kendisinin de, malikâne sisteminin devam etmemesi üzerine Osmanlı ticarî işbirlikleri üzerinde çalışmaya yöneldiğini belirtti. Genç'in, Osmanlı provizyonizmini inceleme yaklaşımının aynı zamanda Bizans'tan gelen temelleri de araştırmak anlamına geldiğine dikkati çeken Çizakça, Genç'in çalışmalarından yola çıkarak sürdürdüğü çalışmalarının bir devamı olarak Osmanlı iktisadî yapısının dünya iktisadî yapısı içindeki yerinin ancak Roma-Bizans-Osmanlı ilişkisinin çözülerek gerçekleştirilebileceğinin altını çizdi. İkinci olarak söz alan Prof. Dr. Edhem Eldem, Genç'in Osmanlı'nın "çöküş ya da bitiş" diye adlandırılan XVIII. yüzyılının niteliğini sorgulayan ilk tarihçi olduğunu belirtti. Mehmet Genç'in Osmanlı ekonomi politikasınının temel ilkelerinin peşine düşerek iaşecilik (provizyonizm), vergicilik (fiskalizm) ve gelenekçilik olarak ifade ettiği üçlü sacayağı üzerinden Osmanlı toplumsal ve ekonomik yapısını kurduğunu belirten Eldem, bu modelin sorgulanması gerektiğini dile getirdi. Osmanlı'nın içinden çıktığı Akdeniz medeniyetini devam ettirmesi tabiî bir süreç iken Genç'in sorusu şu olmuştu: "Peki Osmanlı neden kapitalizm dönüşümünü gerçekleştiremedi?" Bu soruya bir cevap olarak Eldem, kendi çalışmalarında XVIII. yüzyıl Fransa devleti ile Osmanlı arasında ciddi benzerlikler bulunduğu sonucuna ulaştığını

belirtti. Provizyonizm, fiskalizm ve gelenekçilik Fransa'da da bulunurken, özelde Fransızlar geneldeyse dönemin Avrupa ülkeleri gelişebilmek için merkantalist uygulamalar ile saldırgan bir dış ticaret izlemeye başlamışlardı. Osmanlı'nın kendi içinde kurduğu iktisadî dengeyi sürdürememesinin arkasında Fransa gibi deniz ticaretini geliştirememesi, Fransa'nın kapitülasyonları kullanarak Osmanlı'ya karşı özellikle siyasî yolla büyük kazanımlar elde etmesi gibi faktörler bulunmaktaydı. Eldem'e göre, Genç'in sorusunun cevabının bulunabilmesi için merkezde merkeziyetçi olan Osmanlı'nın, bölgesel çalışmalarla da incelenmesi, oradaki farklı işleyişlerin çözülmesi gerekir.

Üçüncü sözü alan Dr. Antony Greenwood, Osmanlı'da provizyonizm uygulamasını İstanbul'daki et iaşesi örneğinde ele alan ve iaşecilik tatbikatında sosyo-ekonomik sisteminin değişimi ile ortaya çıkan farklılıkları çözümledi. Greenwood, XV. yüzyıldan XIX. yüzyıla değin iaşeciliğin işleyişi üzerinden devletin iktisadî yapısına ışık tutmaya çalıştı. Oturumda dördüncü konuşmacı Dr. Ariel Salzmann'dı. Salzman, Genç'in iktisat tarihçiliğini ve iktisadî çerçevenin değişimine ilişkin analizinin önemini vurguladı. Osmanlı'nın XVIII. yüzyılına Mehmet Genç sayesinde eğilindiğinin altını çizdi. Salzmann'a göre Genç'in ekonomik ve sosyal açılımları, yapılan bölgesel çalışmalarla kanıtlanmıştır. Genç, başarısız bir tecrübe olarak gözüken Osmanlı'nın XVIII. yüzyılını inceleyerek önemli bir yaklaşım geliştirmiş, incelemelerinde Osmanlı sosyo-ekonomik yapısını tarihî olarak çözümlemiştir. Salzman, Eldem'in sorduğu sorunun bir başka yönünü göstererek Genç'in "Asya ülkelerinde neden sanayi devrimi olmadı" sorusunu sorduğunu söyledi. Ona göre Genç, devletin iktisadî sistemi kontrol etmesi gerektiğini savunan, devletin rolünü önemli ve olumlu bulan eski yaklaşım ile yeni geleneksel okulun devletin iktisadî rolünü olumsuz gören yaklaşımlarını birleştirmiştir. Bu çerçevede malikâne sistemi üzerine yaptığı çalışmalarında, devletin otomatik olarak kapitalizme geçemeyeceğini göstermiştir. Salzman, Genç'in yaklaşımlarıyla, devletin ekonomiden ani çekilmesi ile halkın zor durumda kaldığı Rusya ile Çin'i karşılaştırdı. Salzman'a göre Çin'in kapitalizme geçişte izlediği yol Genç'in modeline uyar. Malikâne sistemi bunu gösterir. Bu şekilde devlet bir yandan mülkiyetin kontrolünü sağlarken bir yandan da girişimci elitin meydana gelmesini sağlamıştır. Bu yaklaşım, Çin'de de başarılı olmuştur. Bu açıdan bakıldığında, Mehmet Genç, sadece bir Osmanlı tarihçisi değil, bugünün iktisat teorisine katkı yapan bir iktisat tarihçisi de olmuştur.

Kürsüye son sözü almak üzere gelen Genç, kendisi hakkında söylenenlere teşekkür ettikten sonra çalışmaları ile ne yapmak istediğini kısaca açıkladı. Ana sorusunun Osmanlı'nın modern iktisadî büyümeye katılıp katılmadığını bulmak olduğunu söyledi. Bu süreçte Batı'daki tepkileri ölçmek istediğini, fakat Batı kaynaklarının bu soruya cevap vermediğini belirtti. Bu çerçevede, sanayi vergilerini incelediğini söyleyen Genç, bunların ölü şeyler olduğunu ve sorusuna cevap vermeyen durgun rakamlardan oluştuğunu söyledi. On yıl bu kaynakların bulunduğu arşivlerde çalıştığını belirten Genç, vergiden sanayiye gitmenin mümkün olmadığını görünce malikâne sistemine girdiğini ve bu konuda beş yıl çalıştığını ifade etti. Genç, buradan da sanayinin gelişimine ilişkin bir sonuca ulaşamayınca mukataa defterlerinin işe yarayan veriler vermediği sonucuna ulaştığını söyledi. Bu çerçevede hâlen yazmak istediklerini yazamadığının altını çizen Genç, XVIII. yüzyılda sanayiyi, devlet ve sanayiyi incelediği çalışmalarının "yan ürün" (*by-product*) olarak önemli olduğunu belirtti. Osmanlı, ihracatla uğraşıp, kurduğu fabrikaların ürünlerine korumacılık getirip satışlarını zorlaştırırken, ithalatı kapitülasyonlarla kolaylaştırıyor, bunun sonucunda da ürünlerini satamıyordu. Tabiî olarak bu süreçte sanayinin gelişmesi de mümkün olmuyordu. Genç, Osmanlı'nın ithalata karşı kendi ürünlerine korumacılık uygularken neden dengesiz davrandığını çözmenin mümkün olmadığını dile getirdi. 'Böyle bir "saçmalığın" açıklamasını bulmak çok zor'du. Bunun farkında olan Osmanlı bürokratları bu sürece müdahale edecek bir şeyler yapmaya çalışmışlar, ama başarılı olamamışlardı. Genç, modelinin Rusya ve Çin örneğinde her alana uygulanamayacağını, buna dikkat edilmesi gerektiğini belirtmeyi de ihmal etmedi.

Halil İnalcık

Türk Tarihçiliği Konferansları'nın ilk halkasındaki son oturum, İlber Ortaylı'nın deyimi ile "Türk tarihçiliğinin medâr-ı iftiharı" Halil İnalcık üzerine gerçekleştirildi. İnacık hakkındaki ilk değerlendirmeyi, onun lisans ve yüksek lisans öğrencisi Prof. Dr. Özer Ergenç yaptı. Kısaca İnalcık'ın eğitim hayatına temas etti, onun tarihçi olmayı en başından nasıl istediğini ortaya koydu. İnalcık'ın, 1941 yılında üniversiteyi bitirmesinden bugüne yerli ve yabancı bir çok öğrenciye 61 yıldır kesintisiz hocalık yapmaktadır. İnalcık'ın yetiştiği dönemde Türk tarihçiliğinde iki temel kaygı vardır. Fuad Köprülü'nün 1927'de dile getirişiyle bunlardan ilki, Türk tarihindeki "yanlış telâkkiler", ikincisi, tahkik etme zahmetine katlanmadan bu yanlış telâkkilerin

kabul edilmesidir. Ergenç'e göre, İnalcık için bu tür önceden belirlenmiş hiçbir "mahz-ı hakikat" yoktur. Hakikat ancak titiz araştırmayla ortaya çıkarılabilir. İnalcık bunu kendi kendine en iyi göstermiş kişidir. Savunu tarihçiliği yapmamış, hakikati "objektif" olarak arama iddiasında olmuştur. İnalcık'ın diğer belirgin yönü, tarihî kaynakları tenkit süzgecinden geçirerek kullanmasıdır. Ergenç ayrıca, İnalcık'ın Osmanlı tarihini bir bütün olarak görme ve dünya tarihine yerleştirme amacında olduğunun da altını çizdi.

Ergenç, İnalcık'ın tarihçiliğinde 1950'lere kadar geçen süreyi I. dönem, 1950'li ve 1960'lı yılları ise II. dönem olarak görülebileceğini, bu yıllarda İnalcık'ın geri kalmışlık sorunlarına değindiğine işaret etti. Daha sonraki dönemlerde özellikle Balkan tarihine eğilen İnalcık, bu alanda yaptığı çalışmalarla Balkanlar'da Osmanlı nüfûzu altında geçen yüzyılların yerli halk açısından bir "zulüm dönemi" olarak gösterilmesine karşı ciddî bir muhalefet sergilemiştir. İnalcık'ın tarihçiliğindeki III. Dönem, Ergenç'e göre, 1972-1986 yılları arasıdır. Bu dönemde tarih çalışmaları çoraklaşırken İnalcık üretimine devam eder. Belge tarihçiliğinin öne çıkarılmasına karşılık, onun esas yaptığı belgelerin yorumlanması ve incelenmesi yoluyla tarihî neticelerin istidlâlidir. Yoksa salt belge yayınlamak tarih değildir. İnalcık'ın son dönemi olarak 1990'lardan bugüne dek geçen süreyi ele alan Ergenç, 1960'larda az gelişmişlik sorunları tartışılırken 1990'larda sosyal bilimlerin tartışılması sürecinde İnalcık'ın, tartışmalara yine tepkisel tarih anlayışıyla değil tarihî olanı dile getirme yoluyla katıldığını ifade etti.

Oturumda ikinci sözü alan Prof. Dr. Cemal Kafadar, İnalcık'ın Osmanlı çalışmalarında kuşatıcı bakış açısına vurgu yaptı. Kafadar, İnalcık'ın özelliklerini dört başlıkta topladı. Bunlardan ilki, onun herhangi bir çalışmasının okumanın araştırıcıyı sahanın temel meseleleri hakkında fikir sahibi kılmasıdır. İkincisi, örneğin Osmanlı'nın "Klasik Çağı" gibi sağlam bir kavramlaştırma yapısı ile hareket etmesidir. Üçüncüsü, Ziya Gökalp, Fuad Köprülü çizgisinden gelen millî tarih çizgisini geliştirmesi ve devam ettirmesidir. Dördüncüsü, nesir ustası olarak, yazılarını açık ve sade üslûbu ile kaleme almasıdır. Bu nesir ustalığını İnalcık, "Şair ve Patron" incelemesi ile edebî alana da aktarmıştır. Kafadar'a göre, toplumsal tarihte solidarist bir gelenek varken, İnalcık'ın katmanlaşmayı ve çatışmaları ele alması önemlidir. Bu çerçevede İnalcık, Osmanlı'daki zümreler arasındaki farklılıkları dile getirmiştir. Komplekssiz ve savunusuz bir tarih anlayışı ile Osmanistik çizgideki bütüncüllük tavrını korur. İnalcık, hermenötik felsefesi olan, naif, ince bir tarih anlayışı verir.

Bunun temeli İnalcık'ın sinoloji çalışmalarından gelmektedir. Kafadar'a göre İnalcık'ın bir diğer katkısı da, tarihe geniş zaman kipini sokarak hikaye zamanındaki dar yaklaşımı genişletmesidir. Bununla beraber, İnalcık'ın postmodernist tavrın tuzaklarına düşmemiş olduğu da belirtilmelidir. Onun, problem veren, vaz eden, üreten ve çözen bir yaklaşımı vardır.

İnalcık oturumunda üçüncü konuşmayı Prof. Dr. Evgeni Radushev yaptı. Radushev'in İnalcık'ın tarih yaklaşımına yönelik temel vurgusu, onun belgeye dayanmadan bir şey söylenmemesi gerektiği yönündeki ısrarı üzerineydi. Radushev'e göre İnalcık, temel yaklaşımların nasıl anlaşılacağını ortaya koymuştur. Örneğin Osmanlı'da adaletnâmeler nasıl incelenecek, nasıl anlaşılacak ve nasıl yorumlanacak; İnalcık bunları belirlemiştir. Osmanlı siyasetinin temel ilkeleri ve yaklaşımları nelerdir, bunu araştırmış; yüzyıllar boyunca aktarılan bu ilkelerin devlet ve toplum hayatında tarih içindeki işleyişini vermiştir.

Bu oturumda dördüncü konuşmacı Prof. Dr. Rhoads Murphey'di. Murphey öncelikle İnalcık'ın Balkan tarihine yaptığı katkıları ve konuya yaklaşımını dile getirdi. Murphey'e göre, II. Dünya Savaşı sonrasında başlayan Balkanistik çalışmalarında, bugüne de yansıyan, komünizm, particilik ve milliyetçilik henüz tam manasıyla aşılabilmiş değildir. Bu çerçevede oluşturulan düşünce, XIV. ve XV. yüzyıllardan itibaren Osmanlı'nın hâkimiyetine giren Balkan halklarının zulüm altında ve en ibtidaî şartlarda yönetilmiş olduğudur. Murphey, bu anlayışla yapılan tarih çalışmalarında "Balkan milletlerinin ana düşmanı Osmanlılar ve Türklerdir" düşüncesinin verildiğini söyledi. Bu tarih anlayışını değiştirmiş olan İnalcık, Murphey'e göre Osmanlı dönemi Balkanolojisine ilk önemli katkıyı yapan kişidir. Objektif yaklaşımı ile Bulgaristan'daki XIX. yüzyıl ayaklanmalarını incelemiş, bu ayaklanmaların temelinde timar sisteminin çöküşünün yattığına dikkat çekmiştir. İnalcık, Balkanlar'daki Osmanlı öncesi sosyo-ekonomik yapıyı da inceleyerek, Osmanlı'nın bölgeyi fethi sırasında yerli güçlerle işbirliği yaptığını gözler önüne sermiştir. Murphey'e göre, İnalcık, bütün Balkan devletlerinin ve milletlerinin üstünde bir tarih yaklaşımı kurmuştur. İnalcık'ın eserlerinin Bulgaristan'da çevrilerek yayımlandığını belirten Murphey, İnalcık'ın Balkanoloji'yi yeniden kurduğunu ve onun bu alanda herkes tarafından otorite kabul edilen tek tarihçi olduğunu söyledyerek sözlerini bitirdi.

Son olarak Dr. Bülent Arı söz aldı. Arı, İnalcık'ın Osmanlı tarihçiliğindeki öncü katkılarını şu başlıklar altında sıraladı: Çift-hâne sistemini

göstermesi, Hristiyan timarlılara işaret etmesi, Osmanlı kronolojisini düzenlemesi, kaynakları kullanırken bir terminolojiye bağlı olarak hareket etmesi, Osmanlı'nın dönemlerini ortaya koyarak tarihi dönemler üzerinden incelemesi, Tanzimat ve Bulgar Meselesi'ni inceleyerek bu alandaki eksiklikleri gidermesi, Braudel'in *Akdeniz Uygarlığı* çalışmasına makaleleri ile kaynak olması, Gelibolu ve Edirne'nin fethi gibi önemli tarihleri doğru ortaya koyması, Osmanlı metrolojisine giriş niteliğinde çalışmalar yapması, hukuk literatürüne katkıları, Bursa Şer'iyye Sicilleri, Kefe-gümrük Defterleri, Adaletnâmeler gibi kaynak defterleri yayınlanması ve bunları inçeleyerek metodolojik olarak nasıl kullanılacaklarını göstermesi; hukuk, iktisat, sosyoloji alanlarında tarihî yaklaşımları birleştirerek Balkan, Ortadoğu, Selçuklu ve Beylikler tarihçiliği yapması. Arı, son olarak İnalcık'ın Koyunhisar Muharebesi ile karıştırılan Bafeus (*Bapheus*) Muharebesi'nin gerçek tarihini ve yerini ortaya koyduğunu belirtti. 27 Temmuz 1302'de gerçekleşen Bafeus Muharebesi'nin önemi, bu savaşın Osmanlılar'ın Bizans'a karşı tarihî kaynaklara yansıyan ilk zaferi olmasıdır. Bu zafer, İnalcık'a göre, Osmanlı Devleti'nin gerçek kuruluş tarihini göstermektedir.

Hakkındaki konuşmalardan sonra kürsüye çıkan Halil İnalcık, öğrencilerinin fikirlerini çok iyi tasnif ettiklerini, kendisini iyi anlattıklarını ve iyi takip ettiklerini söyledi. İnalcık, bu konferansta çalışmaları dile getirilen üç tarihçi Halil Sahillioğlu, Mehmet Genç ve kendisinin Ömer Lütfi Barkan'ın öğrencileri ve devamcıları olduğunu vurguladı. 'Hepimizin ilham kaynağı, hareket noktası Barkan'dır', dedi. İnalcık'a göre, Barkan, tarihi devletin tarihinden alıp, toplumun tarihi yapan, nüfus, imâret, ekonomi, maden tarihçiliğini bize getiren kişi olarak ayrı bir toplantıda ele alınmalıdır. Barkan, 1930'da Strasburg'da felsefe eğitimi alıp Türkiye'ye geldiğinde, ülkede toprak sorunları vardı. Bu yüzden önce toprak kanunlarının hazırlanışında etkili olan verileri ortaya koydu. Balkan toprak rejimlerini yayınladı. Sonra Osmanlı arazi rejimini inceledi. İnalcık'a göre Barkan, tahrir defterlerini gördüğünde bir hazineyle karşı karşıya olduğunun farkına vardı. Bu defterlerden nüfus ve ekonomik yapı hakkında çıkarttığı verileri, kanunnâmeleri yayınladı. İnalcık'a göre, Barkan'ın Braudel ile tanışması Türk tarihçiliği için dönüm noktası olmuştur. Braudel'in isteği ile ona Halil Sahillioğlu'nu öğrenci olarak gönderen Barkan'ın kendisi de, Batı Akdeniz'in tarihini iyi bilen Braudel'e, Doğu Akdeniz hakkındaki eksikliklerini giderecek çalışmalar vermiştir. Nitekim Braudel, Barkan'ın nüfus rakamlarını çalışmasında aynen kullanmıştır.

Annales ekolünün Braudel-Barkan işbirliğiyle Türkiye'de tanınması, ülkemizde modern tarihçiliğin de başlangıcı sayılabilir. İnalcık, Halil Sahillioğlu ve Mehmet Genç'in de Barkan'dan aldıkları bu tarihçiliği bugün öğrencileriyle daha ileriye götürdüklerini ve tamamladıklarını söyledi.

Oturumlar sonunda Kültür A.Ş. tarafından Halil İnalcık, Halil Sahillioğlu, Mehmet Genç ve İlber Ortaylı'ya plaket sunulurken, konuşmacılara da teşekkür sertifikaları verildi. Bilgiyle dolu dolu geçen bu iki gündeki tek üzücü yön, ülkemizdeki bilgi paylaşımının eksik yönlerinden biri olan konferans kültürünün yeterince oluşmaması sebebiyle, nisbeten düşük kalan izleyici sayısıydı. Oturumların ilk günündeki izleyici sayısı 40-50 civarında iken, bu rakam ertesi gün 70-80 civarına yükseldi. Bu rakamların toplantıların ağırlığıyla ters orantılı olduğu açıktır.

Benzeri etkinliklerin sosyal bilimlerin diğer alanlarındaki değerli temsilcilerini de içine alacak şekilde genişletilerek devam ettirilmesinin, bu etkinliğe katılan hocaların yetersiz de olsa onurlandırılmasın yanısıra Türk sosyal biliminin değerlendirilmesi için önemli bir düşünce üretim alanı sağlayacağını düşünüyoruz. Bu ilk toplantının organizasyon sorumluğunu büyük muvaffakıyetle üstlenen Doç. Dr. Erol Özvar'a, etkinliğin gerçekleşmesini sağlayan İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne ve Kültür A.Ş.'ye teşekkür ederek, devamının da ilki kadar başarılı ve güzel geçmesini diliyoruz.